

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Emanuel Vlček

Fyzická osobnost Bernarda Bolzana

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 26 (1981), No. 5, 259--261

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138738>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1981

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Fyzická osobnost Bernarda Bolzana

Emanuel Vlček, Praha

Dvousté výročí narození Bernarda Bolzana, vynikajícího matematika, logika, filozofa a sociálního myslitele, jedné z výrazných osobností období národního obrození v Čechách v první polovině 19. století, bylo zařazeno mezi významná výročí UNESCO pro rok 1981.

O díle B. Bolzana a o jeho přínosu vědě matematické, logice i filozofii, o jeho činnosti pedagogické a výchovatské pojednají svolané národní a mezinárodní konference v Praze v roce 1981. Při přípravě oslav došlo i na poslední věci člověka Bolzana – k úpravě jeho hrobu.

Poněvadž byly vysloveny pochybnosti, zda Bolzano je vůbec v označovaném hrobě v Praze na Olšanech pohřben, rozhodli se organizátoři oslav zjistit skutečný stav věcí. Proto ve dnech 15.–23. května 1980 provedlo specializované pracoviště Národního muzea v Praze – Antropologický výzkum historických osobností a vývoje člověka z podnětu Památníku národního písemnictví na Strahově otevření hrobu a exhumaci pozůstatků Bernarda Bolzana, jeho žáka Františka Schneidra a dalších osobností zde pohřbených. Záměrem akce mimo potvrzení autenticity zde pohřbených pozůstatků bylo i provedení odborného průzkumu kosterních pozůstatků Bolzanových. Získat tak představu o jeho fyzickém habitu, který by ověřil a doplnil obraz zachycený útržkovitě v jeho literární pozůstalosti a v sérii jeho výtvarných zpodobnění. Propojit tak obraz vyrostlý z jeho myšlenkového odkazu s fyzickým člověkem Bolzanem.

Pochybnosti vplynuly především z toho, že B. Bolzano zemřel v r. 1848, ale již v r. 1860 byly jeho pozůstatky spolu s tělem jeho žáka Františka Schneidra přeneseny do nové hrobky vybudované v sousedství rodinného hrobu. Současně s přenášením původního hrobového zásypu byly přemístěny i části pozůstatků dalších členů Bolzanovy rodiny. První otázka zněla – byly přeneseny nebo ne. Druhá byla – jak vypadají pozdější dva pohřby Josefa Šauera z Augenburku (1917) a Jana Schneidra (1939). Značně změnily původní úložní poměry v hrobce a značně poškodily již rozpadlé rakve s pozůstatky Bolzana a jeho žáka. Ačkoli hrobka byla vyzděná, byla zcela zaplněna hliněným zásypem. Bylo proto nutno při exhumaci postupovat archeologickými metodami, aby bylo možno bezpečně vystopovat zchovalé zbytky prvních pohřbů v hrobce – pohřbu B. Bolzana a F. Schneidra.

Pozůstatky všech exhumovaných jedinců byly převezeny do Národního muzea v Praze k jejich laboratornímu i odbornému zpracování. Po prozkoumání byly všechny řádně označené pozůstatky opět uloženy zpět do opravené hrobky dne 6. 12. 1980.

Prvním úkolem průzkumu bylo spolehlivě identifikovat jednotlivé pozůstatky zde pohřbených osobností. To jsme prováděli tak, že známé historické skutečnosti byly ověřovány na jednotlivých kosterních pozůstatcích. Tak se podařilo spolehlivě určit pozůstatky B. Bolzana a F. Schneidra. Bezpečnou identifikaci Bolzanových pozůstatků umožnily mimo přítomné stopy po pitvě především zjištěné antropologické charakteristiky obliče-

kové kostry a jejich porovnání s existujícími portréty Bolzana. Exhumace ukázala, že Bolzano a Schneider byli uloženi v hrobce stranově obráceně, než jak deklarují náhrobní desky.

Antropologicko-lékařský průzkum tělesných pozůstatků poskytl následující informace o jeho tělesných vlastnostech. Bolzano byl střední 163 cm vysoké postavy, štíhlý, ale s dobře vyvinutým svalstvem. Jeho asthenický habitus známý z vyobrazení byl zřejmě zdůrazňován nepatrnou tukovou vrstvou v podkoží, tedy Bolzanovou hubeností.

Bolzano měl menší, krátkou, ale vysokou lebku s podlouhlou obličejovou kostrou, středně vysokými hranatými očnicemi a středně širokým nosem. Ten byl v horní třetině skobovitě zahnut a uprostřed na hřbetě poněkud rozšířen. Horní obličej byl středně vysoký. Chrup se dochoval dosti úplný až na intravitální ztráty především v úseku stoliček. Zajímavý nález byl zjištěn na dolních řezácích. Ty jsou plošně obroušeny tak, že mezi oběma špičáky vzniká poloměsíčitá prohlubeň. Bohužel protilehlé horní řezáky chybějí, ale i tak lze usuzovat na arteficiální abrazi – otření řezáků, s jakým se setkáváme u dlouhodobých kuřáků lulek a dýmek nebo u jedinců z návyku kousajících např. tužku nebo násadku pera.

O pigmentačním komplexu B. Bolzana nás nejlépe informují publikované popisy a především olejový portrét J. Hollpeina. Bolzano měl světle kaštanové vlasy a modré oči.

Bolzanovu podobu máme možnost stanovit celkem spolehlivě a věrně. Kostra obličejové plně koresponduje se známým sochařským portrétem Bolzanovým od A. B. Poppa (1849)*, jak nám dokládá provedená superprojekce Bolzanovy lebky do profilu tohoto sochařského portrétu. Zmíněný sochařský portrét byl zřejmě ztvárněn podle posmrtné masky sejmuté přímo na úmrtním loži v bytě zemřelého před provedením sekce. Sochař upravil na portrétu jen krajinu oční (otevření zavřených očí) a domodeloval k masce vlasatou část hlavy. Ale charakteristické signum mortis nejvýrazněji patrné ve změně tvaru měkkých částí nosu a pak svěšení tvářových partií odlité v poloze zemřelého na zádech, pootevření úst dotvrzují, že portrét je vlastně jen domodelovaná posmrtná maska.

Z obrazů nejpřesněji představuje B. Bolzana olej J. Hollpeina z r. 1839 a z něho přímo odvozená vyobrazení od J. Kriehubera (1848) a G. J. Schultze (1868). Ostatní známé portréty až na vyobrazení od T. Mayera (1846) a od Fr. Hořičky (1848), jsou značně idealizované a zřejmě malované bez modelu.

Několik slov k zdravotnímu stavu B. Bolzana. Na dochovaných kosterních pozůstatcích nenacházíme výrazných patologických změr. Poněkud větší nálezy je možno vidět jen na bederní páteři, které však odpovídají věku jedince. Mimoto můžeme konstatovat určité patologické nálezy na chrupu a čelistech, které se však nevymykají nálezům tehdejší populace. Tak na sklovině zubní zjišťujeme její příčné proužkování, které dokládá poruchu její mineralizace v dětství, vyvolanou častými chorobami a poruchami ve výživě dítěte. Velmi zajímavé jsou stopy chronického zánětlivého procesu postihujícího okraj kostry nosu, který musil Bolzana dlouhodobě obtěžovat. Zda šlo o proces tuberkulózní, není možné jednoznačně rozhodnout. Na pravém čelním hrboleu jsme zjistili menší jizvu v kosti po dobře vyhojeném tupém poranění hlavy.

*) Snímek tohoto portrétu je na začátku čísla. (Pozn. red.)

Z historických zpráv, z osobní Bolzanovy korespondence a především z publikované rekapitulace zdravotního stavu B. Bolzana z pera dr. A. Wisshaupta a pitevního nálezu jsme informováni o jeho postižení tuberkulózou plic. Již od jinošských let trpěl Bolzano chronickou tuberkulózou, která čas od času propukala až do krizí pro život nebezpečných. Jen díky vzorné péči matky, sestry Františky a později jeho mateřské přítelkyně A. Hoffmannové zůstal zachován až do svých 67 let. Bolzano zemřel na těžký zánět plic vzniklý po prochlazení vyčerpaného organismu.

Výsledky antropologicko-lékařského průzkumu kosterních pozůstatků B. Bolzana nám doplňují představu o fyzickém obraze člověka, nositele a tvůrce velkého myšlenkového odkazu, jehož velká část zůstává v platnosti až do dnešní doby, ba ji i předbíhá. Odkrytý fyzický portrét této osobnosti nám rovněž umožňuje pochopit chování, jednání a především mimořádný přístup k lidem a zejména ke svým žákům, který je tak typický pro Bolzana člověka.

25 let Spojeného ústavu jaderných výzkumů

Autorský kolektiv, Dubna)*

V Dubně, moderním malebném městečku ležícím na březích Volhy asi 130 km na sever od Moskvy, se již po čtvrt století píše nová výrazná kapitola historie řady odvětví fyziky, matematiky, chemie a techniky. V roce 1956 zde byl založen Spojený ústav jaderných výzkumů, mezinárodní vědecké středisko sloužící spolupráci socialistických zemí v jaderné fyzice a spřízněných oborech. Jeho základním posláním je hledat odpověď na nejprostší a zároveň nejobtížnější otázky, které člověka zajímaly od pradávna: co je hmota, co je prostor, co je čas. Pětadvacet let existence ústavu přesvědčivě dokumentuje, že to byl čin vysoce šťastný: SÚJV se ukázal být pracovištěm mimořádně efektivním, jež současně výrazně ovlivňuje i celkovou úroveň fyzikálního výzkumu, zejména v menších členských zemích.

Přínos činnosti SÚJV pro rozvoj řady oblastí československé fyziky je nesporný a všechna zainteresovaná pracoviště jej plně oceňují. Využíváme příležitosti letošního významného jubilea, abychom touto formou podali informativní přehled o cílech, organizaci a vědecké činnosti SÚJV a zároveň o československé účasti na této výzkumné činnosti; připravili jej pracovníci naší národní skupiny v Dubně.

*) FRANTIŠEK BEČVÁŘ, PAVEL EXNER, MIROSLAV FINGER, MARIÁN GMITRO, RICHARD LEDNICKÝ, JAROSLAV SEDLÁK, IVO ZVÁRA.